HASAN-I BASRÎ

Tabiînin en büyüklerinden. Adı el-Hasan İbni Ebil-Hasan Yesâr el Basrî'dir. 21 (m. 641) senesinde Medine'de doğdu. Bu sırada Hazreti Ömer halife idi. 110 (m. 728)'de 88 yaşında iken bir Cuma günü Basra'da vefât etti. Babası, Eshâb-ı kiramdan Zeyd bin Sâbit'in kölesi Ca'fer'dir. Annesi, Peygamberimizin (aleyhisselâm) hanımlarından Hazreti Ümmü Seleme'nin (radıyallahü anha) câriyesi idi. Oğulları Hasan-ı Basrî doğunca, âzâd edildikleri rivâyet edilmektedir. Ümmü Seleme'nin (radıyallahü anha) evine gidip hizmetinde bulunan annesi, bu hizmetleri sırasında çocuğunu da yanında götürüyordu. Bir iş için dışarı çıkınca yalnız kalan küçük Hasan'ı, Hazreti Ümmü Seleme kucağına alarak bağrına basıp, ona duâ ediyor, hattâ oyalamak için emzirdiği de oluyordu. Hazreti Ümmü Seleme'nin ihtiyâr olduğu halde sütünün gelmesi ile, Hasan-ı Basrî O'nun sütünü emmiştir. Böylece büyük bir berekete ve bu bereket sebebiyle de ni'metlere kavuşmuştur.

Medine'de bulunduğu sırada ilimde önemli bir unsur olan Arabçayı iyice öğrendi. Oniki-onüç yaşlarında iken Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Birçok önemli hâdiselere şâhid oldu. Eshâb-ı kiramın büyüklerinden, Hazreti Osman bin Affân, Hazreti Ali bin Ebî Tâlib, Hazreti Abdullah bin Abbâs ve daha bir çok Eshâb-ı kiram (radıyallahü anhüm) ile görüştü. Görüştüğü Eshâbın sayısı 120 veya 130 kişi civarındadır. Medine mescidinde Hazreti Osman'ın hutbelerini dinlerdi.

Hasan-ı Basrî onbeş yaşından sonra Medine'den Basra'ya gitti. Orada Eshâb-ı kiramdan İbni Abbâs, Enes bin Mâlik, Abdurrahmân İbni Semura, Semura İbni Cündeb, Iyâd İbni Hımâr, Ma'kîl İbni Yesâr ve el-Esved İbni Seri gibi büyüklerin derslerine ve sohbetlerine devam etti. Bundan sonra Abdurrahmân İbni Semura komutasındaki orduyla Sicistan'a giden Hasan-ı Basrî (radıyallahü anh) ilmi çalışmalarının yanında fetih ordularına da katıldı. Yine İbni Ziyad, Horasan'a vâli olunca onunla birlikte Horasan'a gitti. On sene kadar, süren faaliyetleri sırasında da birçok sahâbî ile görüştü. Onlardan ilim öğrendi ve rivâyetlerde bulundu. Daha sonra Basra'ya dönüp burada bulunan sahâbîlerden ve Tabiînin büyüklerinden ders almaya devam etti. Böylece Eshâb-ı kiramın Peygamberimizden (aleyhisselâm) naklen bildirdiği i'tikâd, îmân, zâhir ve batın ilimlerini iyice öğrendi ve yetişti. İlimde, rivâyetlerine çok başvurulan âlimlerden oldu. İlim aldığı kaynağın sağlamlığı ve asr-ı se'âdete yakınlığı sebebiyle ilimde çok yüksek seviyeye ulaştıktan sonra fetvâ

vermeye ve talebe yetiştirmeye başladı. İlimdeki şöhreti, ahlâkı, ders vermekdeki üstünlüğü her tarafa yayıldı. Derslerine ve va'zlarına pek çok insan toplanırdı. Hattâ sohbetinden istifâde etmek için gelenlerle evi dolup taşardı. O zamanın devlet adamları da ilminden istifâde etmek için ona başvururdu. Bir müddet Basra kadılığı da yaptı.

Yetiştirdiği talebelerinden ikiyüzotuzaltısının ismi kitaplara geçmiş olup, bunlardan altmışsekizinin hadîs rivâyetleri Kütüb-i sitte denilen meşhûr hadîs kitaplarında yer almaktadır.

Talebelerinin en meşhûrları; Hasan-ı Basrî'nin tefsîrlerini nakleden talebelerinin başında gelen Katâde, hadîsteki rivâyetlerini en iyi bilen Hişam İbni Hassan, hadîs naklinde "huccet" derecesine gelen Yunus bin Ubeyd, "Basra gençlerinin seyyidi" buyurduğu ve hadîsde huccet derecesine yükselen talebesi Eyyûb İbni Ebû Temime gibi kıymetli âlimlerdir.

Eshâb-ı kiramın, Peygamberimizden (aleyhisselâm) bildirdiği din bilgilerini ve doğru inanış olan Ehl-i sünnet itikadını nakledereк insanların hidâyete kavuşmasına hizmet eden Hasan-ı Basrî hazretlerinin konuşması, ilmi, vekârı, sükûneti ve görünüşü Resûlullah efendimize (aleyhisselâm) çok benzerdi. Tasavvuf hakkında söylediği sözler, diğer evliyâdan işitilmezdi. "Bu ilmi kimden aldın?" diye soranlara "Eshâb-ı kiramdan olan Hazreti Huzeyfet-ül-Yemânî'den aldım" dedi. "O kimden aldı?" diye tekrar sorulunca buyurdu ki, "Hazreti Huzeyfe bana dedi ki: Bu, Resûlullah efendimizin bana bir ikramıdır. Çünkü herkes, Resûlullaha hayırdan sorarlar, ben ise şerden sorardım. Çünkü, kötülükleri yapmağa korkar ve kötü şeylerden sakınırsam, iyilikleri yapabileceğimi düşünürdüm."

Hayatının son anlarında kendisinden faydalanmak için birşeyler soranlara, size üç şey söyleyeceğim buyurdu ve şunları söyledi:

"Size haram edilen şeylerden, insanların en çok sakınanı olunuz. Emredildiğiniz şeyleri de en iyi şekilde amel etmeye çalışınız. Yapacağınız işler zararlı ve faydalı olmak üzere iki kısma ayrılır. Siz faydalı olanına yönelerek bu husûsta kendinizi iyi kontrol ediniz."

Ömrünün son yılları hastalık ile geçti. Ölüm döşeğinde iken devamlı "Biz Allahın kuluyuz ve (öldükten sonra) yine ona döneceğiz, derler." meâlindeki âyet-i kerîmeyi okumuştur. Vefât etmeden önce şöyle buyurmuştur. "İnsanoğlu sıhhatli günlerinde ve hasta olduğu günlerde faydalı olan şeyler yapmış olsa (ömrünü iyi değerlendirse) ne iyi olur." Bundan sonra da vasıyyetini şöyle yazdırmıştır: "Hasen İbni Ebil-Hasen şehâdet eder ki: Allahü teâlâdan başka ilâh yoktur. Muhammed (aleyhisselâm) O'nun Resûlüdür." dedikten sonra Muâz bin Cebel'den (radıyallahü anh) şu hadîs-i şerîfi rivâyet etti. "Bir kimse ölüm ânında sıdk ile kelime-i şehâdet getirerek ölürse Cennete girer."

Vefât etmeden az önce, bir müddet kendinden geçti ve tekrar ayıldı. "Beni Cennetlerden, pınarlardan ve güzel konaklardan uyandırdınız" buyurdu. Bundan sonra vefât etti.

Eserleri 1- Tefsîr-ül-Haseni'l-Basrî: Bu kitabı bir bütün olarak zamanımıza kadar ulaşmamıştır. Ancak kaynak tefsîr kitaplarında dağınık rivâyetler hâlinde bulunmaktadır. 2-Kitâbü'l-Hasen İbni Ebî'l-Hasen fil Aded; Kur'ân-ı kerîmin âyetlerinin adedi. İle ilgilidir. 3- Risale fî Fadlı Harami Mekketi'l-mükerreme; Mekke'nin fazîletine dâirdir. 4-Risâle Abdi'l-Melik İbni Mervan ilâ Hasen-il Basrî ve Cevabihi aleyha; Halife Abdülmelik'e yazılmış bir risaledir. 5-Risâle Erbea ve hamsin farîda: Elli dört farzı anlatan bir kitabdır. 6-îmânda aranılacak elli fazîlet hakkında bir risalesi. 7-El-istiğfârât-ul-munkıze minen-nâr (Bu kitabın bir adı da "Errâd-ı Hıfzıyye"dir.) İstiğfar, ya'nî tövbe hakkındadır. Bunlardan başka eserlerinin de olduğu kaynaklarda bildirilmektedir.

Menkıbelerinden bir kısmı şöyledir: Allah korkusu ile çok ağlardı. Bir defasında dostlarından birinin cenâzesinde bulundu. Cenâze defn edilince kabir başında ağlayıp, çok gözyaşı döktü. Sonra orada bulunanlara şöyle dedi: "Ey müslümanlar! Kabir dünyâ konaklarının sonu âhıret menzilinin ilkidir. Madem ki hepimiz ölüp kabre gireceğiz, o halde nasıl zevk, safâya dalıp, gezebiliriz." Orada bulunanlar bu sözlerinden dolayı ağladılar.

Bir gün evin üstünde namaz kılarken secdede, o kadar ağladı ki, biriken gözyaşı, altında oturan bir zâtın üzerine damladı. Kapıyı çalıp, "Üzerime damlayan su, temiz midir, pis midir?" diye sordu. Hazreti Hasan: "Elbisenin orasını yıka! Onunla namaz olmaz. Çünkü âsilerin gözlerinden akmıştır" dedi.

Birgün Hasan-ı Basrî hazretlerine birisi gelip:

- Filan kimse seni çekiştirdi, gıybet etti.

- Sen o zâtın evine niçin gitmiştin?

- Misâfir olarak da’vet etmişti.

- Sana ne ikram etti?

- Çeşitli yemekler ve meşrûbat...

- Bu kadar yemekleri, içinde sakladın da, bir çift sözü mü saklayamayıp bana getirdin!

Daha sonra kendisinin aleyhinde konuşan bu kimseye, bir tabak taze hurma ile birlikte özür dileyerek, şöyle haber gönderdi: “Duyduğuma göre sevâblarını, benim amel defterime geçirmişsin! İsterdim ki, karşılık vereyim! Kusura bakmayın! Bizim hediyemiz sizinki kadar çok olmadı.”

Hasan-ı Basrî’yi sevenlerden bir zât şöyle anlatmıştır: Hasan-ı Basrî’nin de bulunduğu bir kâfile ile hacca gidiyorduk. Çölde susadık. Bir müddet sonra bir kuyunun yanına ulaştık. Yanımızda kova ve ip yoktu. Hasan-ı Basrî (radıyallahü anh) “Ben namaza durunca, siz suyunuzu içiniz” dedi ve namaz kılmaya başladı. Su kuyunun ağzına kadar yükseldi. Kana kana içip susuzluğumuzu giderdik. Arkadaşlarımızdan biri kabına da su doldurunca su kuyunun dibine çekildi. Hasan-ı Basrî (radıyallahü anh) namazını bitirince: “Allahü teâlâya sağlam bir tevekkülle bağlanmadığınızdan su kuyunun dibine indi, bu çeşit sulardan azık alınmaz” dedi.

Oradan ayrıldıktan sonra Hasan-ı Basrî (radıyallahü anh) yolda bir hurma buldu. O hurmayı bize verdi. Hepimiz sırasıyla o hurmadan yedik, çekirdeği altın çıktı. Medine’ye götürüp satarak bir kısmı ile yiyecek aldık ve kalan kısmını da fakirlere sadaka olarak dağıttık.

Adâleti, takvâsı ve hizmetleriyle meşhûr Emevî halifesi Ömer bin Abdülazîz (radıyallahü anh) halife olunca Hasan-ı Basrî’ye mektûb yazıp, âdil devlet reîsinin nasıl olması gerektiğini kendisine yazmasını istemişti. Bu arzu üzerine Hasan-ı Basrî (radıyallahü anh) şu mektûbu yazdı: “Ey Mü’minlerin emîri! Bilmiş ol ki, Allahü teâlâ âdil devlet reîsini, zulme, haksızlıklara mâni olucu, zayıflara yardımcı, darda kalanlara destek olarak yaratmıştır.

Âdil devlet reîsi, kendi malını nasıl korur ve evlâdına nasıl şefkatli davranırsa, teb’asına da öyle davranır. O bedendeki kalb gibidir. Uzuvlar onun iyi olmasıyla iyi olur. Bozulmasıyla da bozulur.

Âdil devlet reîsi Allahü teâlânın emirlerine uyar. O’na itaat eder. Emrindeki teb’asını da Allahü teâlâya itaat etmeye sevk eder. Ey mü’minlerin emîri, saltanatta, sahibinin himâyesine verdiği malı ve aileyi darmadağın eden köle gibi olma! Allahü teâlâ kötülüklerden sakınılması için cezalar emretti. Bunu uygulayacak olan (reîs) suç işlerse hiç olur mu?..

Ey mü’minlerin emîri! Ölümü, ölüm ânında yakınlarının sana yapacakları yardımın azlığını ve ölümden sonrasını düşün. Ölüme ve ondan sonrasına hazırlık yap. İyi bil ki, şimdi bulunduğun makamdan başka, senin başka bir makamın daha vardır. Orada uzun müddet kalacaksın. Dostların seni orada yalnız bırakacak tek başına (kabir) içinde kalacaksın. Kişinin kardeşinden, anasından, babasından, hanımından ve çocuklarından kaçacağı günde, sana yardımcı ve dost olacak şeyi hazırla. Kabirdekilerin diriltileceği, gizli olan şeylerin ortaya çıkarılacağı zamanı hatırla. Artık o zaman bütün sırlar açılmış olacaktır. Büyük küçük ne varsa hepsi amel defterine yazılmıştır.

Ey mü’minlerin emîri! Şu anda sen bir mühlet içindesin. Fırsat elde iken ve ecel gelip, çatmadan, fırsat elden gitmeden Allahü teâlânın kulları hakkında adâletle hüküm ver (cahillerin hükmü ile hüküm verme!). Onlar hakkında zâlimlerin tuttuğu yolu tutma! Böyle yaparsan hem kendi günâhını, hem de başka günâhları yüklenirsin... Senin felâketine sebep olan şeylerden istifâde eden insanlar seni gaflete düşürmesin. Kendileri dünyâ menfaatlerini elde etmek için seni âhıretde kavuşacağın ni’metlerden uzaklaştırırlar. Bu günkü gücüne kuvvetine bakma, âhirette hâlinin ne olacağını düşün, (ona göre iş yap), ölüm bir ağ gibi seni sarmış her an yaklaşmaktadır. Hesab vereceksin.

Ey mü’minlerin emîri! Sana şefkat edip, elimden gelen nasîhati yaptım. Sana yazdığım bu mektûbumu dostunu tedâvi eden tabibin ilâcı gibi kabûl et. O, dostunu şifâya kavuşturmak için acı ilâç içirir.

Allahın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun ey mü'minlerin emîri."

Hasan-ı Basrî'nin Ömer bin Abdülazîz'e yazdığı başka bir mektûb da şöyledir: "Şüphesiz ki dünyâ, geçip gidilecek bir konaktır. Ebedî kalacak yer değildir. Dünyâda zenginlik ona, dalmamaktır. Üzerinde yaşayanlar her an birer birer ölmektedir. Onu üstün tutan zillete, toplayan fakîrliğe düşer. Dünyâ zehir gibidir. Onu bilmeyen yer, o da onu helak eder (öldürür). Dünyâda, yaralı olup da yarasını tedâvi ile uğraşan kimse gibi ol. Yaralı kimse yarasının azmasından korkarak perhiz yapar, daha şiddetli acıya düşmemek için çekdiği acıya sabreder. Tuzakları süsler altında gizlenmiş olan şu gaflet dünyâsından sakın. Ona dalma! Bitmeyen arzularla gönüller çeken sözlerle süslenmiş, nicelerini aldatıp, kendine meftun etmiştir. Süslenmiş gelin gibidir. Gözler ona bakmakta, kalbler ona hayran, nefsler ona âşık, o ise âşıklarını helak ediyor. Yaşayanlar ölenlerden, sonrakiler öncekilerden ibret almıyor. Ârif olanlar bile bu husûsta dalgındır. Ona düşkün olan, ondan dünyalık elde eder. Fakat aşırı giden aldanır, âhırete gideceğini, dönüşünü unutur. Kalbi dünyâya dalar ve ayağı kayar. Sonra da büyük bir pişmanlığa ve derin bir hasrete düşer.. Dünyâya düşkün olan, muradına kavuşamaz. Birgün olsun rahat nefes alamaz. Her gün, ayrı bir düşünce, keder getirir. Derken dünyâya o kadar dalar ki, ömür biter de ecel bir gün onu yakalayıverir. Sonunda, azıksız âhıret yolculuğuna çıkmak zorunda kalır. İşte böyle bir duruma düşmekten sakın. Ey mü'minlerin emîri! Dünyâdan kendini muhafaza edebildiğin müddetçe, sevinçli ol. Yoksa, ne kadar üzülsen yeridir. Dünyâ kimi sevindirirse, sonunda mutlaka beğenilmeyen bir şey vardır. Dünyâda sevinen aldanmıştır. Bugün fâideli görünen dünyâ yarın zarar verir. Dünyâda, ümit, belâ beraberdir. Dünyâda kalmanın sonu yok olmaya gider. Onun sevinci hüzün ile karışıktır. Dünyâda ne geleceği belli olmaz ki, beklenip tedbir alınsın. Dünyâdaki arzular, yalancıdır. Emelleri boştur. Onun iyiliği kederdir. Eğer iyi düşünürse, Âdemoğlu, onda her an tehlike ile karşı karşıyadır, insan, rahatlık hâlinde de, musîbet zamanında da, tehlikeli durumlara düşmemeğe gayret göstermelidir. İnsana öleceğini Allahü teâlâ ve Peygamberleri (aleyhimüsselâm) bildirmemiş olsa bile, dünyâ onu uykudan mutlaka uyaracaktır. Bununla beraber, yine Allahü teâlâdan azâb ile korkutan, Cennet ile müjdeliyen rehberler geldi. Allahü teâlânın indinde dünyânın zerre kadar kıymeti yoktur. Resûlullah efendimize (aleyhisselâm) dünyâ hazineleri arz olundu da, o kabûl etmedi. Verilmiş olsaydı bile, Allahü teâlânın nezdindekinden sivrisinek kanadı kadar bir şey eksilmezdi. Dünyâ, imtihan için sâlih ve ibâdet edenlerden alındı. Aldatmak için de, Allahü teâlânın düşmanlarına verildi. Dünyâ verilerek aldatılanlar, dünyâyı elde etmekle, ele geçirmekle, kendilerine ikram edildiğini zannederler. Allahü teâlânın, Musa'ya (aleyhisselâm) şöyle buyurduğu rivâyet edilir: "Zenginliğin geldiğini gördüğün zaman, (Bu cezası çabuklaştırılmış bir günah) de, fakirliğin geldiğini görürsen, (Hoş geldin ey sâlihlerin şiarı, alâmeti) de, istersen rahatlık sahibini öv."

Îsâ (aleyhisselâm): "Katığım açlık, şiârım korku, bineğim iki ayağım, elbisem yün, ışığım ay, yemeğim ve meyvem yerden bitenler. Yanımda hiçbir şey olmadığı halde sabahlar ve akşamlarım. Yeryüzünde benden zengin kimse yoktur."

Yûnus bin Ubeyd'e (radıyallahü anh) "Amel bakımından Hasan-ı Basrî'nin yerini tutan bir kimseyi gördün mü?" diye sormuşlardı. O da şöyle cevap vermiştir: "Vallahi ben, söz bakımından bile onun yerini tutan bir kimseyi görmedim. Amel bakımından onun gibisini nereden göreceğim. Onun va'z ve nasihatleri gönülleri ağlatıyordu. Başkalarının va'zları ise gözleri bile ağlatamıyor."

Hasan-ı Basrî hazretlerinin güzel sözleri ve nasihatleri meşhûr olup, pek te'sîrlidir. Bu sözlerinden bir kısmı şunlardır:

Buyurdular ki:

"Sonsuz olan Cennet, dünyâda yapılan birkaç günlük amelin değil, hâlis bir niyetle yapılanların karşılığıdır."

"Dışın içe, kalbin dile uygun olması lâzımdır. Böyle olmamak nifaktandır."

"İnsan dünyâdan üç şeye hasretle gider:

Topladığına doymaz. Umduğuna kavuşamaz, önündeki âhıret yolculuğu için, iyi azık temin etmez."

"Kalbin fesada uğraması altı şeyden hâsıl olur:

1. Tövbe etmek ümidi ile günah işlemek,

2. İlim öğrenip ilmiyle amel etmemek,

3. Amel ettiklerinde de ihlâs göstermemek,

4. Allahın verdiği ni'metlere şükretmemek,

5. Allahın taksim ettiği şeye râzı olmamak,

6. Ölüleri defn edip ibret almamak, kendi öleceğini düşünmemek, âhıret için azık hazırlamamak."

"Dünyânın senden sonra nasıl olduğunu görmek istersen, senden evvel ölenlerden sonra ne olduğuna bak!"

"Başkalarından sana söz getiren, senden de ona götürür. Onunla sohbet edilmez, arkadaşlık yapılmaz."

Tövbenin şartlarına uygun olarak hem dil, hem de hâl ile, ya'nî günahları, haramı terk etmekle ve hak sahipleriyle helâlleşmekle yapılması lâzım olduğunu belirtmiştir. Şartlarına uygun olmayan tövbenin tam tövbe olmadığını belirtmek için "İstiğfârunâ yahtâcü ilâ istiğfarin" buyurmuştur. Ya'nî "Bizim tövbemiz de tövbeye muhtaçtır." demektedir.

"Allaha yemîn ederim ki, mala, paraya köle olanı Allahü teâlâ zelîl ve perişan kılar."

Bir defasında şimdi münâfık var mı? diye sordular. "Eğer şimdiki münâfıklar, öldürülüp, cesetleri sokaklara atılsa, hiç bir yere çıkamazdınız." buyurmuştur.

"Küçük yaşta ilim öğrenmek taş üzerine zümrütten nakış yapmak gibidir. Yaşlandıktan sonra ilim öğrenmek ise su üzerine yazı yazmak gibidir."

"Rabbini bilen onu sever, dünyâyı bilen ondan yüz çevirir. Mü'min gâfil olmaz. Boş işlerle uğraşmaz. Düşündüğü vakit üzülür."

"Âlimler olmasaydı, insanların diğer canlı varlıklardan farkı kalmazdı. Çünkü onların öğretmesiyle insanlar iyi insan olma seviyesine ulaşırlar."

"Kur'ân-ı kerîmi öğrenmekten daha üstün zenginlik ve Kur'ân-ı kerîmi unutmaktan daha aşağı fakîrlik olamaz."

"Kişi isyan sebebiyle, gece ibâdetinden, mahrûm olur."

"Allahü teâlâ bir kuluna hayır dilediği vakit, onu mal ve aile ile oyalamaz."

Bir zât Hasan-ı Basrî'ye "Kızımı isteyenler çok, hangisine vereceğimi bilemiyorum." deyince, Hasan-ı Basrî; "Allahtan korkana ver, severse iyi, sevmezse Allahtan korktuğu için ona zulm etmez." demiştir.

"Müsâfeha, sevgiyi arttırır."

Hasan-ı Basrî'ye, "Evlâd, babasına karşı nasıl emr-i ma'rûf edebilir? diye sormuşlar. O da "Onu kızdırmayacak şekilde nasihatte bulunur, kızarsa sükût eder." diye cevap vermiştir.

Birisi Hasan-ı Basrî'den nasîhat istediğinde; "Allahü teâlânın emrini üstün tut ki, Allahü teâlâ da seni izzetli kılsın" dedi.

Yine birisi nasîhat istediğinde, "Büyük güçlükler ve korkunç hâdiseler önündedir. Bunlarla muhakkak karşılaşacaksın, ya kurtulacak veya helak olacaksın. İyi bil ki, hesaba çekilmeden önce nefsinin muhâsebesini yapan kazanır, nefsinden gâfil olan zarar eder, sonunu düşünen kurtulur, hevâ ve hevesinin peşinden giden sapıtır, yumuşak ve mülayim olan kazanır, Allahtan korkan emîn olur. Emîn olan ibretle bakar ve basîret sahibi olur. Basîret sahibi olup, gören anlar. Anlayan bilir. Ayağının kaydığı yerden hemen geri çekil, pişman olduğun şeyi at. Unuttuğunu sor ve kızdığın vakit, nefsine hâkim ol." dedi.

Bir meclisde bir genç bol bol kahkahalar ile gülüp dururken, Hasan-ı Basrî oraya uğradı ve delikanlıyı çağırdı: "Oğlum Sırat'ı geçtin mi?" deyince "Hayır" dedi, genç. Hasan-ı Basrî, "Gideceğin yerin Cennet veya Cehennem olduğunu biliyor musun?" dedi. "Hayır" dedi, genç. Yine Hasan-ı Basrî, "O halde bu kahkaha nedir?" dedi. Grencin bu hâdiseden sonra bir daha güldüğü görülmedi.

"Mü'min devamlı olarak nefsine hâkim olur ve onu Allah için hesaba çeker. Dünyâda kendilerini hesaba çekenlerin âhırette hesabı iyi geçer. Âhırette hesabı ağır olanlar, dünyâda kendi muhâsebelerini yapmayanlardır."

Hasan-ı Basrî'ye (radıyallahü anh): "Gece namaz kılanların yüzleri niçin güzel olur?" diye sorduklarında, Hasan-ı Basrî: "Çünkü onlar Rahmân ile baş başa kalmışlar ve Rahmân da onlara kendi nûrundan nûr vermiştir." buyurdu.

“Kötü huylu olan kendine eziyet eder.”

Hasan-ı Basrî’ye (radıyallahü anh) güzel ahlâktan sorulduğunda: “Güzel ahlâk; güler yüz, tatlı söz, iyilik yapmak ve kötülük etmemektir.” buyurdu.

“Çok konuşanın yalanı çoğalır. Malı artanın günahı artar. Kötü huylu olanın nefsi azâb görür.” “Parayı üstün tutan kimseye Allahü teâlâ la’net eylesin.”

“Her sağlam olana bir dert, her gence bir ihtiyârlık ve her ihtiyâra (her insana) bir ölüm gelecektir. Yarın rûh cesetten ayrılmayacak mı? insan evlâdından ve malından ayrılmayacak mı? Kefene sarılıp, mezara konmayacak mı? Ey insanoğlu beldeler harab olacak, mal mülk dağılacak, çocuklar yetim kalacak!”

“Ey insanlar! Duâlarınız kabûl olunmaz diye korkmuyorum. Duâ edemez hâle gelmenizden (gaflete dalmanızdan) korkuyorum.”

“İyi komşuluk sadece komşuya eziyet etmemek değildir. Komşunun verdiği sıkıntıya da sabretmek gerekir.”

“Bitmeyen isteklerin, emellerin sonu gelmez. O halde bu fânî dünyâyı, sonsuz olan âhireti elde etmekte kullanınız.”

“Dört şey vardır ki bedbahtlıktır. Evlâd-ü ıyâlin (aile efradının) çokluğu, malın azlığı, komşunun kötü olması, kadının kocasına hıyânette bulunması.”

Adamın biri Hasan-ı Basrî’ye (radıyallahü anh) gelip, “Bana nasîhatte bulununuz.” deyince “Sakın günah işleme. Aksi halde kendini ateşe atmış olursun. Halbuki sen, bir kimsenin pireyi ateşe attığını görsen, iyi karşılamazsın. O halde, her gün kendini defalarca ateşe atmayı nasıl iyi karşılarsın.” buyurdu. “İnsanlar arasında kendisini zemmeden (kötüleyen) kimse, hakîkatte kendisini övmüş olur. Bu ise riya alâmetlerindendir.” “Âlimler asırların, devirlerin ışıklarıdır. Her âlim, zamanının insanlarını aydınlatan bir kandildir. Âlimler olmasa, insanlar karanlıkta kalır ve insanlığını kaybederler.”

“Kul bütün ilimleri elde etse, kuru ağaç gibi oluncaya kadar ibâdette bulunsa, fakat midesine giren şeyin haram olup olmadığına dikkat etmese, Allahü teâlâ onun hiçbir ibâdetini kabûl etmez. Şu üç şeyi unutmak mü’mine yakışmaz: Dünyânın fânî olduğunu, ni’metlerinin geçici olduğunu ve ölümün mutlaka geleceğini.”

“Tefekkür, hayra ve iyi amel işlemeye sevk eder. Kötülüklere pişmanlık, onu terk edip, bir daha işlememeye sevk eder.” “Çok gülmek, kalbi karartır, öldürür.” “Dünyâ üç gün gibidir. Geçen gün, geçip gitmiştir artık. Geri döndüremezsin. Ondan ümit kesilmiştir. İkinci gün içinde bulunduğun gündür ki, bu günü ganîmet ve fırsat bil. Üçüncüsü ise gelecek olan gün ki, sen ona ulaşır mısın belli değil. Belki de gelecek olan güne kavuşamadan ölürsün.” “Ey insan, insanların çokluğuna bakıp da aldanma! Çünkü sen yalnızsın, yalnız öleceksin, kabre yalnız gireceksin, yalnız kabirden kalkacaksın ve kendi hesabını vereceksin.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tabakât-ı İbni Sa’d cild-7, sh. 114

2) Tehzîb-üt-tehzîb cild-2, sh. 263

3) Vefeyât-ül-a’yân cild-2, sh. 72

4) Târîh-ül-edeb-il-İslâmîcild-1, sh. 257

5) Tabakât-ı Şirâzî sh. 68

6) Fütûh-ul-büldân sh. 422

7) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 71

8) Lisan-ul-mîzân cild-7, sh. 525

9) Târîh-ul-İslâm (Zehebî) cild-2, sh. 144

10) Ensâb-ül-eşrâf cüz 5, sh. 92

11) Târîh-ül-ümem-i ve’l-Mülûk cild-5, sh. 310

12) Tefsîr-i Kurtubî cild-19, sh. 47

13) Hilyet-ül-evliyâ cild-2, sh. 131

14) Tefsîr-u Taberî cild-19, sh. 8

15) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 1012

16) Tezkiret-ül-evliyâ, sh. 17

17) Câmi-ul-Kerâmât-il-evliyâ cild-1, sh. 389

18) Risâle-i Kuşeyrî sh. 288, 296, 330, 359, 469

19) Keşf-ul-Mahcûb sh. 201

20) Mîzân-ül-i’tidâl cild-1, sh. 527

21) Hasen-i Basrî (İbn-ül-Cevzî)

22) Rehber Ansiklopedisi cild-7, sh. 114-116